

Szembenéző

„A művészet az idő lenyomata, egyben ablak a világ felé.”

(Robert Wilson)

Ülök a számítógép előtt és nézem Sváby Lajost. Szembenézünk. Ő engem – és persze nem csak engem, magát és mindenkit – figyel, én meg őt. Farkasszemet nézünk. Ő nyer. Mindig ő nyer. Sosem pislog, sosem mozdul el az arc. Szigorúan, vagy épp derűsen, de állandó a nézés.

Sváby önarcképeibe merülök, s általuk személyiségének aurájába. Egy autonóm alkotó, egy meghatározó magyar művész portréját, belső és külső arcát szemlélem.

Sváby Lajos önarcképei vizsgálódásra készítetnek. Először maga az arc. Milyen változásokat veszek észre a korai festmények, akvarellek, majd kréta- és később ceruzarajzokon? Hogyan jelennek meg a ráncok, milyenek a pózok, miként vált frissről megtörtre a tekintet? Először tehát a fiziognómiai elemzés. Aztán – talán ezt követően – a lelki, a szem és száj karakterváltozásain át az üde és boldog fiatalság lelkesültségét lassan felváltó indulatos elszántság, majd az utolsó képeken a rezignált tudomásulvétel: telik az a rohadt idő. Aztán ott van a vizsgálódás fontos területe, a szakma. Sváby virtuóz – és ez közel sem értékítélet –, tehát mindet tud színről és vonalról. Az önarcképeken – de ez érvényes a majd még említésre kerülő *Genesis* sorozatra is – minden, ami szakmai kihívás tökéletesen megoldott formában jelentkezik. Ha könnyed akvarellal mesél magáról, az a laza ecsetrajz és a bátor színkezelés keretei között történik. A krétát vagy pasztellt hol barokkos magabiztossággal, hol expresszív elengedettséggel használja. A ceruzarajzok többsége a szigorú elemzés és a folyton változó vonalhasználat okán a stúdium és az önálló alkotás közötti határvonalak átlépési kísérletei. Azaz hol pontos és realista, máskor – esetleg ugyanazon rajzon belül is – laza és játékos.

A Sváby-önéletrajz – mert ez a most kiállításra kerülő életműszolet valójában egy rajzolt curriculum vitae is lehetne –, egyszóval ez az önvallomás sorozat jól példázza a művészi szabadság és az életszabadság összefüggéseit. A főiskolás, majd a fiatal, sikeres alkotó, később a „megérkezett” mester, a rektor, a beteg, a gyógyult, a várakozó, a felismerő; mind-mind egy életstáció, amely jól olvasható a műveken keresztül.

A magyar képzőművészet történetében ilyenfajta konzekvens és időszakokon átívelő önarcképsorozat alig ismert. Tudjuk, ismerjük Nagy Balogh János, Aba-Novák, Szőnyi, Nagy István vagy Derkovits ilyen jellegű életműdarabjait, Czóbel, Paizs-Goebel vagy épp Pirk, Szobotka, Kmetty is sokat foglalkoztak

saját arcukkal, arcmásuk változásával. Mégis, ez a fajta önanalízis kevés művészre jellemző. Vajon miért tartotta fontosnak Sváby, hogy időről időre visszatérjen ehhez a szembesüléshez, szembenézéshez? Érdeklődés? A szakmai kíváncsiság? (Meg tudom én ezt is oldani?)

Meggyőződésem, hogy egyfelől feladatnak tekintette ezt az önvizsgálódást, művészi, szakmai feladatnak. Másrészt azonban elfogadható lehet az a verzió is, hogy Svábyt érdekelte saját arcának változása, s nem csupán a tükörben, hanem az idő tükrében is fellelhető átalakulás.

Feladat és szellemi elmélyedés. „Azért érezzük szükségét önmagunk megfestésének, lefestésének, hogy ugyanakkor önmagunkat lefessük, szétszedjük és újra alkossuk. Az egyetlen parancs: eltávolodni. Eltávolodni a modelltől.” Michel Serviè-re-nek ez a gondolata más formában Giacometti kijelentésével hozható párhuzamba: „Nem hiszem, hogy létezik bármiféle kapcsolat a portré és a modell között. Elég bajom van a munkával, semhogy a belsővel is törődjek.” Íme két, a lelki és a szakmai érdeklődést az analízis felől megközelítő idézet. S kerüljön mellé egy másik, a filozófus-esztéta Georg Simmel gondolata: „Azt a semmihez sem hasonlíthatóan fontos szerepet, amelyet az emberi arc játszik a képzőművészet érdeklődési körében, csupán igen általános formában, s mintegy távolról magyarázza, hogy benne nyilvánul meg legvilágosabban a lélek.”

Sváby ilyen értelemben mindkét kihívásnak, a lelki és szakmainak, az analizáló rajzi-festészeti és az analizáló lelki szellemi megörökítésnek is eleget tett.

A kiállításon szereplő másik jelentős sorozat a 22 rajzból álló *Genezis*. A számtalan korban és formában feldolgozott bibliai eseménysorozatot, a világ teremtésének elemeit Sváby ironikus, könnyed, szinte egyvonalas rajzokban fogalmazta át. Átfogalmazta, mert nézőpontokat váltott, hol a teremtés folyamata, hol a teremtettek, hol az alkotó szemszögéből ábrázolt cselekvések kerülnek a fókuszba. A napot és holdat lábbal vezérlő, komótosan fekvő öregúr, az emberpár megalkotását egy szülész-nőgyógyász és egyben egy szobrász képességeivel felruházott kreatőr, a már létrejött Éva és Ádám kicsit eleve rozzant alkatát bájos gúnnyal szemlélő Úristen közel sem a hagyományos bibliakép szerinti ábrázolásmód. A megjelenítés egyrészt Botticelli *Isteni színjáték*ának klasszikus vonalkontúros megoldását idézi, másrészt a tibeti halottas könyv ugyancsak vonalas groteszk rajzait villantja elénk.

Svábynak ez itt az ironikus-virtuóz oldala. Az életörömöt és az expresszív drámaiságot ötvöző illusztrációsorozat azt sugallja: a művész önképe és a világ, sőt a szellemi világ dolgairól alkotott képe is tele van gazdagon, árnyaltan fájdalmas örömmel, s örömmel fűszerezett fájdalommal.

Ez a Sváby-oeuvre filozófiája, melyet most a grafikák és képek két eltérő, mégis szellemileg egységes témacsoportjában egyesülve tudunk felfedezni.